

การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างความรับผิดชอบของนักเรียน โรงเรียนขยายโอกาส
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3

The development program reinforce responsibility for students in
opportunity expansion schools under the Jurisdiction of Kalasin Primary
Educational Area Office 3

อาทิตย์ อรัณรุท¹, เผชญ กิจระการ²
Arthit Aranrut¹, Pachoen Kidrakarn²
ทำวิจัยเมื่อ พ.ศ. 2562
Email : Zlink@windowslive.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1)ศึกษาองค์ประกอบและตัวชี้วัดความรับผิดชอบของนักเรียน 2)ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ด้านความรับผิดชอบของนักเรียน 3)ศึกษาวิธีการเสริมสร้างความรับผิดชอบของนักเรียน และ 4)พัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างความรับผิดชอบของนักเรียน โรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 การวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็น 4 ระยะ คือ ระยะที่ 1 การศึกษาองค์ประกอบและตัวชี้วัดความรับผิดชอบของนักเรียน กลุ่มผู้ให้ข้อมูลซึ่งตรวจสอบความเหมาะสมขององค์ประกอบและตัวชี้วัดในการเสริมสร้างความรับผิดชอบของนักเรียน คือ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน ระยะที่ 2 การศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ด้านความรับผิดชอบของนักเรียน กลุ่มตัวอย่างได้แก่ ครูและบุคลากรในโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา กาฬสินธุ์ เขต 3 ปีการศึกษา 2562 รวมจำนวน 285 คน ใช้เทคนิคการสุ่มแบบหลายขั้นตอน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.92 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระยะที่ 3 การศึกษาวิธีเสริมสร้างความรับผิดชอบของนักเรียน วิธีดำเนินการ

---

¹ นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารและพัฒนาการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

¹ Graduate Student. Master of Education (Educational Administration and Development). Mahasarakham University, Thailand.

² อาจารย์ประจำหลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

² Lecturers in the Curriculum. Master of Education Faculty of Education. Mahasarakham University, Thailand.

* ได้รับบทความ: 10 มกราคม 2563; แก้ไขบทความ: 26 กุมภาพันธ์ 2563; ตอรับการตีพิมพ์: 26 กุมภาพันธ์ 2563

Received: January 10, 2020; Revised: February 26, 2020; Accepted: February 26, 2020

การคือนำผลการวิเคราะห์ค่าดัชนีความต้องการ (PNI_{modified}) มาสร้างแบบสัมภาษณ์เพื่อศึกษาวิธีการเสริมสร้างความรับผิดชอบของนักเรียนจากโรงเรียนที่มีการปฏิบัติที่เป็นเลิศในด้านการเสริมสร้างความรับผิดชอบของนักเรียน จำนวน 3 โรงเรียน เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ ระยะที่ 4 การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างความรับผิดชอบของนักเรียน การตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของโปรแกรมการเสริมสร้างความรับผิดชอบของนักเรียน โดย ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบประเมิน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า 1) องค์ประกอบและตัวชี้วัดความรับผิดชอบของนักเรียน ประกอบด้วย 2 องค์ประกอบ 24 ตัวชี้วัด ระดับความเหมาะสมขององค์ประกอบ โดยการตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิโดยรวม มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ระดับความเหมาะสมของตัวชี้วัดด้านความรับผิดชอบของนักเรียน โดยการตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิโดยรวม มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก 2) สภาพปัจจุบัน ด้านความรับผิดชอบของนักเรียน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนสภาพที่พึงประสงค์ด้านความรับผิดชอบของนักเรียน โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด 3) ผลการวิเคราะห์ ค่าดัชนีความต้องการ (PNI_{modified}) ในการเสริมสร้างความรับผิดชอบของนักเรียน เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ความรับผิดชอบต่อตนเอง และความรับผิดชอบต่อสังคม และหลักการเสริมสร้างความรับผิดชอบของนักเรียน 4) โปรแกรมเสริมสร้างความรับผิดชอบของนักเรียน แบ่งออกเป็น 2 โมดูล (Module) คือ โมดูลที่ 1 การเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อตนเอง โมดูลที่ 2 การเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมและผลการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของโปรแกรมในการนำไปใช้ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ อยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ : 1. การพัฒนาโปรแกรม 2. โปรแกรมเสริมสร้างความรับผิดชอบ 3. โรงเรียนขยายโอกาส

ABSTRACT

The Objectives of the research article were to 1) study the components and indicators of student responsibility, 2) study the current conditions desirable condition student responsibility, 3) study methods for reinforce responsibility for students, 4) develop a program to reinforce responsibility for students in opportunity expansion school under Kalasin Primary Educational Service Area Office 3. The research was divided into 4 phases; Phase 1) Studying the components and indicators of student responsibility. A group of 5 experts examined the suitability of the components and indicators of student responsibility. Phase 2, Studying the current conditions and desirable condition student responsibility in opportunity expansion school, the samples consisted of 285 teachers and education personnels in opportunity expansion school under Kalasin Primary Educational Service Area Office 3, in the academic year 2562, using multistage random sampling technique. The instrument for collecting data of the study was the questionnaire. The reliability was 0.92 and the statistics used in data analysis were percentage, mean and standard deviation.

Phase 3, studying of ways to strengthen student responsibility. The method was bring analysis results demand index (PNI_{modified}) to create interview forms to study how to strengthen the responsibility of students from schools that have excellent practices in the reinforce responsibility for students (Best Practices) of 3 schools. The instrument for collecting data was interview form. Phase 4; Developing a program to reinforce responsibility for students in opportunity expansion school under Kalasin Primary Educational Service Area Office 3, to examine the suitability and feasibility of the program to reinforce responsibility of students by 7 experts. The instrument for collecting data was the evaluation form. The statistical analysis included mean and standard deviation.

The research found that: 1. The components and indicators of student responsibility consisted of 2 elements, 24 indicators. The appropriateness of the student's responsibility component by examination of the overall expert was suitable at a high level. The appropriate level of indicators for student responsibility by examination of the overall expert was suitable at a high level. 2. The current conditions for student responsibility overall was at a medium level. The desirable condition of student responsibility overall was at the highest level. 3. The analysis results demand index (PNI_{modified}) to reinforce responsibility for students in descending order, the self-responsibility, the social responsibility and the principle for reinforcement student accountability. 4. The program to reinforce responsibility for students in opportunity expansion school under Kalasin Primary Education Area 3, divided into 2modules consisted, Module 1; self-responsibility reinforcement, Module 2; strengthening social responsibility and assessment result of suitability and feasibility of the program in adoption by a qualified person was at a high level.

Keywords : 1. Program Development 2. Program to Reinforce Responsibility 3. Opportunity Expansion School

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

ปัจจุบันคนไทยกำลังประสบปัญหาวิกฤตค่านิยม จริยธรรม และพฤติกรรม เชื่อมโยงถึงการดำเนินชีวิต ความประพฤติ ความคิด ทัศนคติและคุณธรรมของคนในสังคมเป็นผลกระทบจากการเลือนไหลของวัฒนธรรมต่างชาติที่เข้าสู่ประเทศไทยผ่านสื่อและเทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งสื่อที่สร้างสรรค์ยังมีน้อย ขณะที่คนไทยโดยเฉพาะเด็กและเยาวชนไม่สามารถคัดกรองและเลือกรับวัฒนธรรมต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม ประกอบกับสถาบันทางสังคม อาทิ สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนาและสถาบันการศึกษามีบทบาทน้อยลงในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมและศักยภาพของคนไทยโดยเฉพาะเด็กและเยาวชน ครอบครัวมีความเปราะบาง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550 : 50)

ซึ่งในสังคมยุคใหม่ที่มีความซับซ้อนและมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอยู่เป็นประจำ ระบบต่างๆ ของสังคมแบบเดิมซึ่งปลูกฝังให้บุคคลมีความคิด ความเชื่อ และทัศนคติเป็นแบบเดียวกัน ไม่สามารถใช้ได้อีกต่อไป เนื่องจากแนวความคิดความเชื่อที่สังคมเคยปลูกฝังนั้น จะเปลี่ยนไปไม่ทันกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคม ด้วยเหตุนี้สังคมจึงจำเป็นต้องปลูกฝังคุณลักษณะสำคัญบางประการให้แก่บุคคลในสังคมเพื่อให้สังคมดำรงอยู่ต่อไปได้ คุณลักษณะสำคัญอันได้แก่ ความรับผิดชอบนั้นจะช่วยให้คุณอยู่ในสังคมได้ ถึงแม้สังคมจะเปลี่ยนไป (สุกัญญา กลางสุข, 2551 : 1) เพราะฉะนั้นความรับผิดชอบจึงเป็นจริยธรรมที่นักเรียนจะต้องได้รับการพัฒนาและปลูกฝัง เพราะการที่นักเรียนจะประสบผลสำเร็จหรือประสบความสำเร็จในการเรียนหรือการทำงานใดๆ นั้น ขึ้นอยู่กับความรับผิดชอบต่องานนั้นเป็นสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เด็กและเยาวชน ซึ่งจะเติบโตขึ้นเป็นกำลังสำคัญของประเทศชาติ หากเยาวชนไม่ได้รับการส่งเสริมพฤติกรรมไปในทางที่เหมาะสมแล้ว ก็จะทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ในสังคมตามมาอีกมากมาย ซึ่งบุคคลเหล่านี้ไม่อาจสร้างความเจริญก้าวหน้าที่ยั่งยืนแท้จริงให้แก่ตนเองและแก่ประเทศชาติได้ ดังนั้น การปลูกฝังความรับผิดชอบต่อให้นักเรียนจึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง (สิริภทร ขจรสมบัติ, 2553 : 1) ความรับผิดชอบในการเรียนจึงเป็นคุณลักษณะพื้นฐานของบุคคลที่มีความสำคัญและจำเป็นต้องปลูกฝังให้เด็กเพราะเด็กแต่ละคนมีภาระหน้าที่ที่ต้องเกี่ยวข้องและมีส่วนร่วมต่อสวัสดิภาพของสังคมที่ตนดำรงอยู่ในฐานะพลเมืองที่ดีต่อประเทศชาติหรือในฐานะนักเรียนที่ดีของโรงเรียน (เพ็ญประภา โคตรบาล, 2552 : 2)

โรงเรียนขยายโอกาสในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 3 ได้จัดกิจกรรมการดำเนินงานเพื่อเสริมสร้างควมมีระเบียบวินัย ความรับผิดชอบต่อให้นักเรียนหลายกิจกรรม เช่น กิจกรรมการอบรมนักเรียนหน้าเสาธง กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน กิจกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียน กิจกรรมอาหารกลางวัน กิจกรรมสหกรณ์ กิจกรรมสวดมนต์ไหว้พระสวดสัปดาห์ แต่ในการดำเนินงานกิจกรรมต่างๆ เหล่านี้ ยังไม่ส่งผลให้นักเรียนมีระเบียบวินัยเท่าที่ควร จากสภาพปัญหาในปัจจุบัน ผู้วิจัยในฐานะครูผู้สอนได้พบเห็นปัญหาการขาดระเบียบวินัยของนักเรียนเป็นประจำและเป็นปัญหา ที่สถานศึกษาทุกแห่งประสบเช่นเดียวกัน คือ นักเรียนขาดความรับผิดชอบไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบของสถานศึกษาและสังคม ไม่ตั้งใจเรียน ติดสารเสพติด การทะเลาะวิวาทและการใช้ความรุนแรง การคบเพื่อนต่างเพศ ติดเกม การใช้โทรศัพท์เป็นเวลานาน เป็นต้น ซึ่งพฤติกรรมเหล่านี้ยังส่งผลกระทบต่อนักเรียนชั้นประถมศึกษาซึ่งเป็นรุ่นน้องในโรงเรียนด้วยคือเป็นแบบอย่างที่ไม่ดี นำมาซึ่งพฤติกรรมเรียนแบบ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของราตรี เรืองทอง (2557 : 81-87) ซึ่งได้วิจัยพัฒนาความรับผิดชอบในการเรียนด้วยชุดฝึกอบรมที่เน้นกิจกรรมกลุ่มสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่พบว่า นักเรียนยังขาดความรับผิดชอบต่อตนเอง สังเกตจากการเข้าเรียนไม่ตรงเวลา การส่งงานไม่ตรงเวลา ไม่มีจิตอาสา ไม่รักษาความสะอาด ไม่เข้าเรียน ไม่สนใจงานที่ครูมอบหมายให้ ซึ่งนักเรียนที่ประพฤติตัวขาดความรับผิดชอบนี้ จะส่งผลกลายเป็นคนที่ไม่รับผิดชอบต่อไปเมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ยอมทำให้มีโอกาสรุกล้มเหลวในการดำเนินชีวิต นอกจากผลกระทบที่เกิดกับตัวของนักเรียนเองแล้ว ยังส่งผลต่อสังคมในระยะยาวอีกด้วย

จากความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจนำเอาปัญหาการขาดวินัยในตนเองด้านความรับผิดชอบต่อ มาศึกษาเพื่อพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างรับผิดชอบต่อให้นักเรียนโรงเรียนขยายโอกาส เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาและพัฒนาต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาองค์ประกอบและตัวชี้วัดความรับผิดชอบต่อของนักเรียนโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3

2.2 เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ด้านความรับผิดชอบต่อของนักเรียนโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3

2.3 เพื่อศึกษาวิธีการเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อของนักเรียนโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3

2.4 เพื่อพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อของนักเรียนโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3

3. ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

3.1 ได้องค์ประกอบและตัวชี้วัดความรับผิดชอบต่อเพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อของนักเรียน โรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3

3.2 ได้ข้อมูลสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ด้านความรับผิดชอบต่อของนักเรียนเพื่อใช้เป็นข้อมูลสารสนเทศในการพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อของนักเรียน โรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3

3.3 ได้วิธีการเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อที่จะสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อของนักเรียน โรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3

3.4 ได้โปรแกรมเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อของนักเรียน โรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 เพื่อให้ครูสามารถนำไปใช้เสริมสร้างความรับผิดชอบต่อให้กับนักเรียน เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ และเกิดความรับผิดชอบต่อตนเองในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การใช้ชีวิต และเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองได้เต็มศักยภาพ

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องการพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อของนักเรียน โรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 ครั้งนี้ เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) โดยมีการดำเนินการดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาองค์ประกอบและตัวชี้วัดความรับผิดชอบต่อของนักเรียนโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 ตรวจสอบความเหมาะสมขององค์ประกอบ และตัวชี้วัดความรับผิดชอบต่อของนักเรียน โดยผู้ทรงคุณวุฒิกลุ่มผู้ให้ข้อมูล มีบทบาทในการให้ข้อชี้แนะ คำแนะนำ และประเมินความเหมาะสมขององค์ประกอบและตัวชี้วัด จำนวน 5 คน ซึ่งได้มาโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจงเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยระยะที่ 1 คือ แบบประเมินความเหมาะสมขององค์ประกอบและตัวชี้วัด

ระยะที่ 2 การศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ด้านความรับผิดชอบของนักเรียนโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 3 ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ครูและบุคลากรในโรงเรียนขยายโอกาสสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 3 ปีการศึกษา 2562 จำนวน 58 โรงเรียน รวมจำนวน 1,102 คนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ครูและบุคลากร ในโรงเรียนขยายโอกาสสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 3 ปีการศึกษา 2562 จำนวน 285 คน ได้มาโดยการใช้ตารางสำเร็จรูปของ Krejcie&Morgan โดยการใช้เทคนิคการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multistage Random Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยระยะที่ 2 คือ แบบสอบถาม ซึ่งแบบสอบถามมีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list) และแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ตามแนวคิดของ Likert (Likert' Rating Scale) โดยมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.92

ระยะที่ 3 การศึกษาวิธีการเสริมสร้างความรับผิดชอบของนักเรียน โรงเรียนขยายโอกาสสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 3 ผู้วิจัยได้นำข้อมูล สภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์จากการศึกษาในระยะที่ 2 มาคำนวณหาค่าดัชนีความต้องการจำเป็นเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์และศึกษาวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) จากหน่วยงานที่ประสบความสำเร็จด้านการเสริมสร้างความรับผิดชอบของนักเรียน กลุ่มผู้ให้ข้อมูลได้แก่ ผู้บริหารและครูของโรงเรียนที่มีวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ ซึ่งได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจงเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยระยะที่ 3 คือ แบบสัมภาษณ์

ระยะที่ 4 การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างความรับผิดชอบของนักเรียนโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 3 ผู้วิจัยได้นำผลการศึกษาวิธีการเสริมสร้างความรับผิดชอบของนักเรียนจากการศึกษาโรงเรียนที่มีวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ มาเพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดทำร่างโปรแกรมเสริมสร้างเสริมสร้างความรับผิดชอบของนักเรียน แล้วนำร่างโปรแกรมเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิ 7 คน เพื่อทำการประเมินโปรแกรม (โดยประเมินความถูกต้อง/ความเหมาะสม/ความเป็นไปได้/ความเป็นประโยชน์และคุ้มค่า) ซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจงเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยระยะที่ 4 คือ แบบประเมินความเหมาะสม/ความเป็นไปได้ของโปรแกรม

สถิติที่ใช้ในการวิจัย การหาค่าความตรงเชิงเนื้อหา (Validity) ของแบบประเมิน โดยใช้สูตรดัชนีความสอดคล้อง (Item-Objective Congruence Index : IOC) การหาค่าอำนาจจำแนก โดยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างรายข้อกับคะแนนรวมและหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม โดยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient Method) และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

5. ผลการวิจัย

5.1 องค์ประกอบและตัวชี้วัดความรับผิดชอบของนักเรียน ประกอบด้วย 2 องค์ประกอบ 24 ตัวชี้วัด คือ องค์ประกอบที่ 1 ความรับผิดชอบต่อตนเอง จำนวน 8 ตัวชี้วัด องค์ประกอบที่ 2 ความรับผิดชอบต่อสังคม จำนวน 16 ตัวชี้วัด ระดับความเหมาะสมขององค์ประกอบความรับผิดชอบของนักเรียน โดยการตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิโดยรวม มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ระดับความเหมาะสมของตัวชี้วัดด้านความรับผิดชอบของนักเรียน โดยการตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิโดยรวม มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก

5.2 ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง และส่วนมากสอนในโรงเรียนขนาดกลาง ส่วนมากสอนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 และมีประสบการณ์การทำงานระหว่าง 6 -10 ปี สภาพปัจจุบัน ด้านความรับผิดชอบของนักเรียน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เรียงลำดับสภาพปัจจุบันจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ความรับผิดชอบต่อตนเอง ความรับผิดชอบต่อสังคม ตามลำดับ ส่วนสภาพที่พึงประสงค์ด้านความรับผิดชอบของนักเรียนโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เรียงลำดับสภาพที่พึงประสงค์จากมากไปหาน้อย ได้แก่ ความรับผิดชอบต่อตนเอง และความรับผิดชอบต่อสังคม ตามลำดับ

5.3 การศึกษาวิธีการเสริมสร้างความรับผิดชอบของนักเรียน จากผลการวิเคราะห์ ค่าดัชนีความต้องการ (PNI_{modified}) ในการเสริมสร้างความรับผิดชอบของนักเรียน โรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ความรับผิดชอบต่อตนเอง และความรับผิดชอบต่อสังคม และจากการศึกษาจากโรงเรียนที่มีวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ(Best Practice) ได้หลักการในการเสริมสร้างความรับผิดชอบของนักเรียน คือ 1)เริ่มฝึกความรับผิดชอบนักเรียนตั้งแต่ยังเด็ก 2)เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ฝึกและรู้จักรับผิดชอบ 3)จัดประสบการณ์ให้เหมาะสมกับวัย 4)จัดให้นักเรียนได้ปฏิบัติต่อเนื่องจนเกิดเป็นพฤติกรรมเคยชิน

5.4 โปรแกรมเสริมสร้างความรับผิดชอบของนักเรียน โรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 มีองค์ประกอบของโปรแกรม ประกอบด้วย 1)หลักการและความสำคัญของโปรแกรม 2)วัตถุประสงค์ของโปรแกรม 3)เป้าหมาย 4) รูปแบบและวิธีการพัฒนา 5)สื่อ/วัสดุอุปกรณ์ 6)การประเมินผล และเนื้อหาของโปรแกรมแบ่งออกเป็น 2 โมดูล(Modules) ประกอบด้วย โมดูลที่ 1 การเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อตนเอง โมดูลที่ 2 การเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม และผลการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของโปรแกรมในการนำไปใช้ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ อยู่ในระดับมาก

6. อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยพบประเด็นที่สามารถนำมาอภิปรายผลการวิจัย ดังนี้

6.1 องค์ประกอบและตัวชี้วัดในการเสริมสร้างความรับผิดชอบของนักเรียน โรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 ประกอบด้วย 2 องค์ประกอบ 24 ตัวชี้วัด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และเอกสารที่เกี่ยวข้องจากนั้นสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อให้ได้องค์ประกอบและตัวชี้วัดของความรับผิดชอบของนักเรียน โรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 แล้วนำองค์ประกอบและตัวชี้วัดที่ได้ไปตรวจสอบความเหมาะสมและยืนยันองค์ประกอบและตัวชี้วัดของความรับผิดชอบของนักเรียนที่สังเคราะห์ขึ้น โดยผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า ทุกด้านมีความเหมาะสมสอดคล้องกับองค์ประกอบของความรับผิดชอบของนักเรียนที่ผู้วิจัยได้สรุปว่า องค์ประกอบความรับผิดชอบของนักเรียน มี 2 องค์ประกอบ ดังนี้ คือ ด้านความรับผิดชอบต่อตนเอง และด้านความรับผิดชอบต่อสังคม สอดคล้องกับการวิจัยของจินตนา โสมวงศ์ (2552 : 98-100) ซึ่งได้ศึกษาพัฒนาการดำเนินงานเสริมสร้างวินัยในตนเองด้านความรับผิดชอบของนักเรียน โรงเรียนบ้านบอนสหราษฎร์

บำรุง อำเภอมือง จังหวัดสกลนคร ที่เสริมสร้างความรับผิดชอบของนักเรียนในด้านความรับผิดชอบต่อ การเรียน และด้านความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมายและยังสอดคล้องกับงานวิจัยของสุมาลี สาชิน (2553 : 125-126) ที่ได้ศึกษาการพัฒนาการดำเนินงานเสริมสร้างวินัยในตนเองด้านความรับผิดชอบของนักเรียน โรงเรียนบ้านสวัสดิ์ อำเภอน้ำโสม จังหวัดอุดรธานี ที่ระบุว่ามีการเสริมสร้างวินัยในตนเองด้านความรับผิดชอบของนักเรียน 2 ด้านคือ ความรับผิดชอบต่อตนเอง กับความรับผิดชอบต่อส่วนรวม

6.2 จากการศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ในด้านความรับผิดชอบของนักเรียน โรงเรียน ขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาภาคพื้นดิน เขต 3 พบว่า สภาพปัจจุบันของ นักเรียน โรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาภาคพื้นดิน เขต 3 ขาดความ รับผิดชอบต่อในด้านต่างๆ ทำให้นักเรียนไม่เกิดกระบวนการการเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสมกับวัยตามที่ควรจะเป็น ซึ่งแตกต่างจากสภาพที่พึงประสงค์ที่ครูต้องการให้นักเรียนเกิดความรับผิดชอบต่อทั้ง ความรับผิดชอบต่อตนเอง และความรับผิดชอบต่อสังคม เมื่อนักเรียนเกิดความรับผิดชอบต่อทุกๆ ด้าน นักเรียนจะเป็นผู้เรียนที่มี ศักยภาพตามสมรรถนะของผู้เรียนที่หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดไว้สอดคล้องกับงาน วิจัยของบุญเลิศ บุญไชโย (2547 : 105) ที่ได้ศึกษาการพัฒนาการเสริมสร้างวินัยนักเรียนด้านความรับผิดชอบต่อ การเรียนที่บ้านสี่แยกสมเด็จ อำเภอสเมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการศึกษาพบว่า 1)การจัดกิจกรรมการเรียน การสอนของครูขาดการสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม ให้แก่นักเรียน นักเรียนขาดความตระหนักถึง ความสำคัญของความรับผิดชอบต่อ 2)การปฏิบัติการสอนตามชุดการสอนและกิจกรรมสถานนักเรียน ซึ่งมี กิจกรรมย่อย คือ กิจกรรมประชุมชี้แจงกำหนดบทบาท และสร้างความตระหนัก กิจกรรมปฏิบัติตามบทบาท หน้าที่และกิจกรรมยกย่องคนดี ทำให้นักเรียนที่เป็นเป้าหมายมีความรับผิดชอบต่อสูงขึ้น 3)ผลการพัฒนาการ ดำเนินงานเสริมสร้างวินัยด้านความรับผิดชอบต่อของนักเรียน นักเรียนมีพฤติกรรมด้านความรับผิดชอบต่อ การเรียนและความรับผิดชอบต่อหน้าที่ดีขึ้น และในการปฏิบัติงานผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายมีส่วนร่วม ทุกขั้นตอน ส่งผลให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จตามความมุ่งหมาย

6.3 การศึกษาวิธีการเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อของนักเรียน จากผลการวิเคราะห์ค่าดัชนีความ ต้องการ (PNI_{modified}) ในการเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อของนักเรียน โรงเรียนขยายโอกาสสังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาภาคพื้นดิน เขต 3 มีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาและเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อตนเองเป็นอันดับแรกและความรับผิดชอบต่อสังคมเป็นลำดับต่อมาและจากการศึกษาวิธีการเสริม สร้างความรับผิดชอบต่อของนักเรียน จากโรงเรียนที่มีวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ได้หลักการในการ เสริมสร้างความรับผิดชอบต่อของนักเรียน คือ 1) เริ่มฝึกความรับผิดชอบต่อนักเรียนตั้งแต่ยังเด็ก 2) เปิดโอกาส ให้นักเรียนได้ฝึกและรู้จักรับผิดชอบต่อ 3)จัดประสบการณ์ให้เหมาะสมกับวัย 4) จัดให้นักเรียนได้ปฏิบัติต่อ เนื่องจนเกิดเป็นพฤติกรรมเคยชิน และวิธีการในการเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อของนักเรียน คือใช้การปฏิบัติ งานโดยมีกิจกรรมต่างๆ การติดตามตรวจสอบ และการให้รางวัลเพื่อเป็นการเสริมแรงทางบวก โดยมีสภาพ นักเรียนเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมร่วมกับครู และรวมไปถึงความร่วมมือกันของทุกฝ่ายตั้งแต่ ผู้บริหาร ครู นักเรียน และผู้ปกครอง ในการเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของจินตนา โสมวงศ์ (2552 : 98-100) ได้ศึกษาพัฒนาการดำเนินงานเสริมสร้างวินัยในตนเองด้านความรับผิดชอบต่อของนักเรียน โรงเรียน บ้านบอนสหราษฎร์บำรุง อำเภอมือง จังหวัดสกลนคร ที่ใช้กิจกรรมโฮมรูม กิจกรรมเยี่ยมบ้าน กิจกรรม 5 ส

และกิจกรรมเพื่อนช่วยเพื่อน กิจกรรมร่วมใจพัฒนา และกิจกรรมเด็กดีศรีบ้านบอน ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนกลุ่มเป้าหมายมีความรับผิดชอบต่อการเรียนมากขึ้น เข้าเรียนเป็นประจำ ตรงต่อเวลา แต่งกายเรียบร้อยขึ้น มีมารยาทที่ดีในห้องเรียน ทั้งนี้ยังพบว่าการเสริมสร้างวินัยนักเรียนนั้นจะต้องได้รับความร่วมมือจากหลาย ๆ ฝ่าย เช่น ครู นักเรียน ผู้ปกครอง ผู้บริหาร จึงจะดำเนินการได้สำเร็จและบรรลุจุดมุ่งหมาย

6.4 การพัฒนาโปรแกรมการเสริมสร้างความรับผิดชอบของนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 มีองค์ประกอบของโปรแกรม ประกอบด้วย 1)หลักการและความสำคัญของโปรแกรม 2)วัตถุประสงค์ของโปรแกรม 3)เป้าหมาย 4)รูปแบบและวิธีการพัฒนา 5)สื่อ/วัสดุอุปกรณ์ 6)การประเมินผล และเนื้อหาของโปรแกรมแบ่งออกเป็น 2 โมดูล(Modules) ประกอบด้วย โมดูลที่ 1 การเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อตนเอง โมดูลที่ 2 การเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม สอดคล้องกับงานวิจัยของเชษฐา คำคล่อง (2557 : 188-199) ได้ศึกษาการพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมุ่งบริการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยได้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมุ่งบริการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมีองค์ประกอบของโปรแกรมทั้งหมด 6 ด้าน ประกอบด้วย บทนำ วัตถุประสงค์ เนื้อหาสาระ กิจกรรม สื่อ/แหล่งเรียนรู้ การวัดและประเมินผล เป็นต้น

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

7.1.1 สถานศึกษาควรส่งเสริมให้มีการใช้โปรแกรมเสริมสร้างความรับผิดชอบของนักเรียนอย่างต่อเนื่องตามบริบทของสถานศึกษาเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด

7.1.2 ควรมีการนำเอาโปรแกรมเสริมสร้างความรับผิดชอบของนักเรียนโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 ไปใช้ในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอื่น

7.2 ข้อเสนอแนะในการนำโปรแกรมไปใช้

7.2.1 เอกสารที่ใช้และรูปแบบของกิจกรรมในโปรแกรม อาจปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสมตามบริบทของสถานศึกษา

7.2.2 ในการเสริมสร้างความรับผิดชอบของนักเรียน ครูผู้สอนควรวางแผนในการจัดกิจกรรมให้เหมาะสม เนื่องจากต้องใช้ระยะเวลา และต้องพัฒนาให้เกิดอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ เพื่อก่อให้เกิดเป็นนิสัย และติดตัวนักเรียนอย่างถาวร

7.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยต่อไป

7.3.1 การศึกษาดูงานโรงเรียนที่มีผลการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ให้ได้ข้อมูลครบถ้วนและมีประสิทธิภาพในการเก็บข้อมูล ควรไปเก็บข้อมูลหลายๆ ครั้ง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและครบถ้วนในทุกๆ ด้าน และตรงตามกับผู้วิจัยต้องการ

7.3.2 ในการวิจัยครั้งต่อไปควรเพิ่มองค์ประกอบและตัวชี้วัดของความรับผิดชอบต่อสังคมให้ครอบคลุมทุกด้านเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของโปรแกรมมากขึ้น

8. เอกสารอ้างอิง

- จินตนา พราวศรี. (2555). ผลการการใช้กิจกรรมกลุ่มพัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา
ที่ 4 โรงเรียนยโสธรพิทยาคม จังหวัดยโสธร. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต
สาขาวิชาจิตวิทยาการศึกษา. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- จินตนา โสมวงศ์. (2552). การพัฒนาการดำเนินงานเสริมสร้างวินัยในตนเองด้านความรับผิดชอบของ
นักเรียนโรงเรียนบ้านบอนสหราษฎร์บำรุง อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร. วิทยานิพนธ์ปริญญา
การศึกษามหาบัณฑิตสาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- เชษฐา ค้าค่อง. (2557). การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมุ่งบริการของผู้บริหารสถาน
ศึกษาขั้นพื้นฐาน. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและพัฒนา
การศึกษา. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- บุญเลิศ บุญไชโย. (2547). การพัฒนาการเสริมสร้างวินัยนักเรียนด้านความรับผิดชอบ โรงเรียนบ้านสี่
แยกสมเด็จ อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต
สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- เพ็ญประภา โคตรบาล. (2552). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความรับผิดชอบในการเรียนของนักเรียนชั้นประถม
ศึกษาปีที่ 6 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองบัวลำภู เขต 1. วิทยานิพนธ์ปริญญา
การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยการศึกษา. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ราตรี เรืองทอง. (2557). การพัฒนาความรับผิดชอบในการเรียนด้วยชุดฝึกอบรมที่เน้นกิจกรรมกลุ่ม
สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาวิจัย
และประเมินผลการศึกษา. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2550). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม
แห่งชาติ (ฉบับที่ 10). กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม
แห่งชาติ.
- สิริภัทร ขจรสมบัติ. (2553). การเปรียบเทียบความรับผิดชอบต่อการเรียน และความซื่อสัตย์ของนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่มีการอบรมเลี้ยงดูและลักษณะมุ่งอนาคตแตกต่างกัน. วิทยานิพนธ์
ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยการศึกษา. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัย
มหาสารคาม.
- สุกัญญา กลางสุข. (2551). การเปรียบเทียบความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่มีเชาว์
ปัญญาและเชาว์อารมณ์แตกต่างกัน. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชา
การวิจัยการศึกษา. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สุมาลี สาชิน. (2553). การพัฒนาการดำเนินงานเสริมสร้างวินัยในตนเองด้านความรับผิดชอบของนักเรียน
โรงเรียนบ้านสวัสดิ์ อำเภอน้ำโสม จังหวัดอุดรธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต.
มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

9. คำขอบคุณ

การวิจัยครั้งนี้สำเร็จสมบูรณ์ได้ด้วยความกรุณาและให้คำแนะนำอย่างดียิ่งจาก รองศาสตราจารย์ ดร.เผชฌิม กิจระการ อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้เชี่ยวชาญ และคณะกรรมการสอบทุกท่าน ขอขอบพระคุณ ผู้อำนวยการโรงเรียนและครูผู้สอนในโรงเรียนที่มีวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ(Best Practice) ทั้ง 3 โรงเรียน ที่ให้ความอนุเคราะห์ในการศึกษาวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ ขอขอบพระคุณ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน ในโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 ทุกท่านที่ได้ให้ความร่วมมือในการเก็บข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อสมดี อรัญรุต คุณแม่สมร อรัญรุต ที่อบรมเลี้ยงดู คอยสนับสนุนช่วยเหลือ และเป็นกำลังใจให้ผู้วิจัย ด้วยดีตลอดมา คุณค่าและประโยชน์ จากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ขอมอบบูชา พระคุณบิดา มารดา บุรพจารย์ และผู้มีพระคุณทุกท่านที่ให้การอบรม สั่งสอน ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ส่งผลให้ผู้วิจัยเป็นคนดีและประสบผลสำเร็จ ตั้งแต่ต้นจนถึงปัจจุบัน